

Dr. Boér Elek:

Amit a háborúnak köszönhetünk

1915 januárus 9-én

Ugy-e, milyen különösen hangzik a cím, melyet e beszélgetésnek adtam, amit az Önök megtisztelő jelenlétében folytatni akarok!... Hát igyekezni fogok meggyőzni arról, hogy a legteljesebb joggal vethetjük fel ezt a kérdést.

Nehogy félre értsenek! Eszemágában sincsen azt állítani, hogy a háború áldás az emberiségre... De viszont Heinével tartok, aki azt állította, hogy bármennyire rémséges és borzasztó is a háború, de mégis az ember szellemi nagyságát mutatja, amely képessé teszi arra, hogy az ő öröklött, leghatalmasabb és leggyőzhetetlen ellenségével, magával a halállal is szembe szálljon. De meg aztán ez a háború, melyet gonosz ellenségek önző számítással, rideg rákészüléssel orozva reánk zúdítottak, reánk kényszerítettek, istenes dologért, nemzetünk becsületéért, sőt többért, nemzeti létünkért és jövőnk békés fejlődésünkért folyik. És nemcsak az egyes, de a nemzet is, mely a maga becsületéért harcol, kötelességet és hivatást teljesít, mert életfeltételét védi. És egy ilyen háborúból — melynek folyamán persze nem csak diadalmas napok járnak, de bizony sok családot felkeres és mondhatni mindenikben kísért a gyász, a gond és az aggodalom, — mondom, mégis egy ilyen háborúból igen-igen sok érték fakad; értékek, amelyek a nemzetnek, társadalomnak s magának az egész emberiségnek javára szolgálnak.

Hiszen szemlélődjünk csak egy kissé!

Csak egy futó pillantást vessünk hazánk közéletére e háború kitörése előtt. Hol volt ekkor a magyar nemzet lélekbeli egysége, hová lett belső összetartozása?... Hiszen a különböző politikai pártokra osztott nemzet polgárai között a legnagyobb kegyetlenséggel és elkeseredéssel rombolt a pártszenvedély. A hatalomért való küzdelemben a pártok késhegyig menő harcokat folytattak, kezdve az elvek ütközésével és folytatva az egyesek elleni kiméretlen, gyilkos harccal!

És persze mindenik politikai pártnak meg lévén a maga tábora, az a lélekölő, gyilkoló mérég, amely parlamenti küzdelmeinket annyira devalválta és színvalóját annyira lesüllyesztette, átvitetett a nemzet egész közéletébe és bekövetkezett az a szerencsétlen állapot, hogy Deák Ferenc politikáját csak külső kereteiben, hogy úgy mondjam, jogi formáiban tartottuk meg; de azokat az ő nagy lelkét uraló szép és nemes érzéseket, melyek őt egész politikai működésében vezették s melyek az ő politikájában az ész és szív harcát oly gyönyörű összhangba tudták hozni, azokat elfelejtettük. Mintha kivészett volna a nemzet gondolata az emberekből... minthogyha csak a pártszellem kicsinyes önzése lett volna egyedüli urrá a szívek felett! Politikai pártjaink elkeseredett gyűlölettel látszottak egymással szembeállni, nem ellenfeleket, de valóságos ellenségeket keresve egymásban, akiknek megrontására, letiprására minden eszközzel törni: dicséretre méltó párterénynek tekintetett.

Pedig hogy is mondotta Deák Ferenc: »Ahol politikai élet van, ahol politikai nézetek merülnek fel, minél nehezebb a helyzet, minél fontosabb az ügy, annál szükségesebbek a politikai pártok. Alljunk tehát egymás ellenében mint politikai pártok, küzdjünk egy-

mással a higgadt megfontolásnak minden fegyverével, de a szenvedélyesség és keserűség fegyverét ne használjuk, mert a szenvedélyesség és keserűség egymás között félreértésekre vezet; a félreértések pedig növelik a szenvedélyességet és a keserűséget.« Majd egy másik alkalommal így nyilatkozik: »Nem sajnálom én, sőt óhajtom, hogy véleménykülönbségek igen fontos tárgyokban is legyenek; én tisztelem és szeretem a honpolgárok azon részét is, akik ellenfeleink. Csak azt adja Isten, hogy ellenfeleink legyenek e Hazában, de a polgár polgártársának — ha ellenfele is — ellensége ne legyen.« Ezt a dogmát, Deák Ferenc politikájának ezt a morálját ugyancsak alaposan elfelejtettük.

És mi lett az eredmény?

Az, hogy gyűlölködő, egymást megrontani kész, elszánt politikai ellenségek vívták a harcot, kapva és adva sebeket s kárt okozva vele a nemzetnek, de magának az egész társadalomnak is, melyet megosztott, szétválasztott, egymástól elidegenített e küzdelem. Sívár kép! És amikor már nem látszott többé kivezető út és mód, amely a pártpolitikai gyűlölködésnek eme tobzódását megszüntesse és lehetővé tegye azt, hogy ne mindig a széthuzást keressük s ami eltávolítja egymástól egy és ugyanazon nemzetnek fiait, — mondom — akkor, amikor már túl voltak feszítve az idegek és robbanásra kész anyaggal volt telítve a politikai élet levegője: hát kiütött a háború... És ime, minő csodálatos varázslat történt! A sívár kép egyszerre megváltozik; azok, akik egymással a legádázabb politikai tusában állottak, kezét fogják; e komoly pillanatokban már senki sem magát és pártpolitikáját, hanem csak hazáját, nemzetét szereti s a hazafias felángolás eme felejthetetlen perceiben három nagy ma-

gyar államférfiú: gr. Tisza István, gróf Andrássy Gyula és gróf Apponyi Albert gyönyörű beszédei összecsendülnek s egy politikailag egygyé forrt, egyetértő, éppen azért hatalmas magyar nemzetről tesznek a világ előtt tanúságot, amelyre Vilmos német császár példaként mutathat: ime egy egységes nemzet imponáló megnyilatkozása a haza védelmében!...

Ime, igen tisztelt hölgyeim és uraim, itt van mindjárt az első nagy nemzeti érték, melyet a háború váltott ki akkor, amidőn egy csapásra megállította a magyar politikai pártok egymás elleni elkeseredett küzdelmét és a haza szeretetében egyesülni, egygyé lenni kényszerítette őket. Hiszem, hogy ennek jövő belpolitikai életünk alakulására is rendkívül mély hatása fog lenni; mert ime a szenvedélyek megszakadtak, az elkeseredés és a gyűlölet elülni kényszerültek; tehát csak a mának, a nemzét, a haza szeretetének jegyében történhetik a feltámadás, melynek eszközei: minden oldalon a kölcsönös megértésre való törekvés, az egymás iránti bizalom és rokonszenv s majd a háború után is nemes versengés a hazánk javáért folytatandó munkában! Ne vessék szememre, hogy ez optimizmus. Hiszen én is jól tudom, hogy a háborús időknek ez a magasztos hangulata nem tarthat örökké. Jól tudom, hogy ha majd elhangzott az utolsó ágyuszó és eljön a várvavárt béke, megindul újra a szellemi harc és küzdelem, a pártok újra csak pártok lesznek és emberek; felszínre kerül majd sok régi vita, de száz és száz új, nagy megoldásra váró feladat is s mindez még élénkebbé fogja tenni belpolitikai életünket. Hát hiszen így is kell ennek lenni, ha élni, fejlődni akarunk. De a politikai küzdelmek stílusának és eszközeinek kell átalakulnia!... S mert tudok hinni nemzetünk jobb jövőjében, tudom

remélni azt, hogyha már egyszer e háboru, a politikában ki tudta váltani jobbik énünket, hát az elkövetkezendő nemzeti megújulás békés munkájában is ez fog diadalmaskodni és lehetetlenné fogja tenni azt, hogy ugyanazon hazának polgárai, mindannyian testvérek, megint visszasüllyedjünk a politikai önzésnek, kicsinyeskedésnek, gáncsoskodásnak, gyűlölködésnek és keserűségnek abba a fertőjébe, amelyből a háboru szérencsésen kiemelt.

De igen tisztelt Hölgyeim és Uraim! Nemzeti életünk még más nagy értéket is köszönhet a háborúnak. Azt az értéket, amelyet nemcsak a múlt év november havában, de legutóbb ujévi beszédében oly megkapó és meggyőző erővel fejezett ki Magyarország miniszterelnöke. Hogy is mondotta gróf Tisza István? »Most megmutattuk, mit ér a Monarchiának ez a szervezete, melyben a magyar nemzetnek teljes paritásos közjogi állása van és hogy mit ér a függetlenségét visszanyert magyar nemzet ebben a Monarchiában. Egy nagy háború megpróbáltatásai után, ezek után az észleletek után, az után, amit a magyar nemzet tett és tesz, áldozott és áldoz a Monarchia közös nagy céljaiért ebben a nagy válságban, közveszélyes órákban, aki vissza akar még egyszer térni a centralisztikus törekvésekhez. A Monarchia strukturájának kérdését a történelem ma már végérvényesen eldöntötte. Az ítélet jogerős. Közjogi harcoknak, közjogi surlódásoknak nincs többé helyök a Monarchiában. A magyar nemzetnek 1867-ben visszanyert közjogi állása alapján el kell foglalnia azt a helyet, amelyet anyagi és erkölcsi erejénél fogva, amelyet tettekre és energiájánál fogva, a melyet azon igazságnál fogva megérdemelt, hogy a magyar nemzetnek minden érdeke, minden vágya, minden törekvése teljes harmoniában áll a Monarchia nagyhatalmi állásának jól felfogott érdekeivel.«

Hát igen tisztelt hölgyeim és uraim! az 1867-iki kiegyezés óta ennél erélyesebben és a meggyőződésnek imponálőbb erejével nem hangzott még el magyar miniszterelnöki szó! És bizonynyal nagy okának kell lenni, hogy az most és így mondatott! De ha már a háború kiváltotta ezt a nemzeti értéket és ezt a nagy történelmi igazságot leszögeztetett, akkor joggal remélhetjük és követelhetjük is azt, hogy e miniszterelnöki szózatnak a háború befejezése után, békés viszonyok között is fennmaradjon az az értéke és súlya, amelylyel az ma nem csak Monarchiánkban, de hatalmas szövetségesünkénél is latba esik. És ezt annyival is inkább, mert hiszen ez a nemzeti értékünk nem akarja kisebbiteni semmivel sem az osztrák-magyar Monarchia másik államának, Ausztria népeinek a háborúban tanúsított áldozatkészségét és derék szolgálatait. Amint hogy Magyarország sohasem akarta mások jogait, mások érdemeit kisebbiteni, de igenis akarta és akarja a maga jogait és megérdemelt méltánylásban kívánja részesíttetni — a teljes paritásos közjogi állás szellemében — azt az erő kifejtést és azokat a nagy áldozatokat, amelyeket az osztrák-magyar Monarchia érdekében a maga részéről szolgáltatott. És ha ez valóra válik, akkor joggal remélhetjük, hogy nemcsak az osztrák-magyar Monarchiának, de magyar nemzetünk történetének is egy olyan dicsőséges, olyan fényes korszaka fog következni, amelyért századok hazafias nemzedéke sóvárgott, amelyért joggal küzdött és amelyért a mai nagy háborúban a mi nemzedékünk vért és életet nem hiába áldozott!...

De igen tisztelt Hölgyeim és Uraim, a háborúnak egy másik nagy értéket is köszönhetünk és pedig ezt már nemzetünk belső megszilárdulását illetőleg. Mindannyian jól tudjuk azt, hogy igen fon-

tos és nagy horderejű kérdés a magyar nemzeti állam keretében a nemzetiségek közötti béke és kölcsönös bizalom megteremtése és állandósítása. Arra nézve, hogy e tekintetben mik történtek a legközelebbi multban, elégnek tartom, ha emlékkükbe idézem gróf Tisza Istvánnak, gróf Apponyi Albertnek és gróf Bethlen Istvánnak a mult év tavaszán a parlamentben elhangzott s az ország közvéleménye által helyesléssel fogadott beszédeit. Ezekből veszem annak az igazságnak a megállapítását, hogy ha valami van, úgy »a nemzetiségi kérdés az, amit nem szabad pártszempon- tokkal, egyének iránti rokon- avagy ellenszenvvel, a politikai bizalom vagy bizalmatlanság momentumai- val összekeverni és a pártszenvvedély labdájául oda- dobni. És igazság az is, hogy ma, egy ezredéves fejlődés eredményeként áll az a tény előttünk, hogy az egész magyar állam egységes nemzeti alapon, de a nemzetiségek jogainak, szabad kulturális és anyagi fejlődésének teljes respektálása mellett épült fel! Ép- pen azért, amily határozottan el kell bánni minden olyan törekvéssel, ami nemzetiségi részről államelle- nes irányban mutatkoznék, amely a magyar állam terü- leti épségét vagy nemzeti jellegét támadná meg, — mert abból sem lehet lealkudni vagy elengedni egy jottányit sem, — éppen oly óvatossággal kell kerülni a bizalmatlanságnak, az ellenszenvnek, a sikanériának minden olyan nyilvánulását, amely a nemzetiségeket az ő megengedett kulturális misszióik betöltése kö- rül támadja meg. És ezt annyival is inkább, mert a nemzetiségek gazdasági, kulturális, nyelvi és etno- grafikus fejlődésének minden joggal támasztható igé- nyei teljes kielégítést nyerhetnek a politikailag egy- séges magyar nemzetben és az általa alkotott magyar államban, amely politikai téren is hazánk minden pol-

gárát nyelvi, faji, származási különbség nélkül egyenlő jogokkal ruházta fel.« A magyar államférfiak által kifejtett eme fontos irányelvhez a kép teljessége végett is vegyük még hozzá az 1914. év tavaszán lefolyt nemzetiségi vitában egyik nemzetiségi vezérférfiú által tett azt a nyilatkozatot, amely így hangzik: »Hogyha már az Isten úgy rendelte, hogy itt vagyunk, akkor itt élnünk és halnunk kell. És mi nem a magyar állam érdekei ellen akarunk dolgozni, hanem a magyar állam megerősítésén.«

Alig néhány hónap telt el e nyilatkozatok után s kitört a háború és akkor már nem többé a szavak, hanem a megtörtént tények igazolták be azt, hogy a nemzetiségi különbözőségek dacára mennyire egységes tud lenni a magyar nemzet. Mert bármilyen nyelven beszélt, bármilyen vallás híve is volt legyen valaki, ennek az országnak, ennek a hazának minden lakosa sietett a nemzet védelmére és oltalmazására... Ime tehát, habár a nemzetiség fogalmának legpregnansabb jellemzője, a nyelvi különbség fenn is forog ez országban, mégis elementáris erővel diadalmaskodott az a nagy történelmi igazság, hogy az ugyanazon törvények uralma alatt való élés, a közös múlt, közös szenvedések, közös örömek s a közös félteni való, mindezek egy nagy politikai egységbe, a magyar nemzetté kovácsolták össze a különböző nemzetiséghez tartozókat, akik velünk együtt itt élni és halni akarnak és testvériesen küzdenek közös hazánk megvédésére, fentartására.

Itt tehát a háború azt a nagy nemzeti értéket kényszerítette ki a haza minden polgárának lelkéből: hogy ha bár békében tudunk is egymással elkeseredett harcokat vívni, de amikor bajban van a családi tűzhelyünket magában foglaló közös hazánk, a magyar

haza, akkor mindnyájan együttérezünk, közös ellenség ellen közösen fogunk fegyvert és együtt kényszerítjük ki az ellenség feletti diadalt. Emberileg hihető tehát, hogy a háború utáni nemzetiségi politika helyes irányba terelődését ez a jelenség kedvezően fogja befolyásolni, s a keresztül élt közös nagy szenvedések, a közös erőfeszítés, a közös élet- és véráldozás tisztító tűz gyanánt fognak hatni erre a kérdésre is és közelebb hozván bennünket egymáshoz, nemcsak a csatateretek lövészárkaiban, de itthon is könnyebbé fogja tenni a kölcsönös megértést...

Vessünk egy pillantást a társadalomra, az abban élő egyesekre s vizsgáljuk egy kissé: vajjon minő hatásokat váltott ki a háború ezekből?

Az állam és társadalom fogalmait jól ismerjük mindannyian. Tudjuk mindkettőről azt, hogy az életviszonyoknak szervezete. Ámde amíg az állam az életviszonyoknak az a nagy organizmusa, melyben az emberek a nemzet személyiségét és életét élik, addig viszont a társadalom az a szervezete az életviszonyoknak, melybe az emberek a maguk egyéniségét és magánérdekeiket élik bele. Az államot tehát a nemzet személyes ethikus létének kell besugározni; a társadalmat pedig az ember, az egyes egyén, mint ilyen tölti be. De ennek az embernek bárha a társadalomnak része, alkotó eleme, mégis önálló élete is van. Azonban a társadalom mint kollektív egész és az öncélú egyén között a legszorosabb kölcsönhatás áll fenn s éppen azért a társadalom olyan, amilyen az egyesek fajsúlya és minősége. És persze viszont.

A társadalom tehát az egyén számára a milieu, amelyből a maga benyomásait, a maga cselekvéseinek legközvetlenebb indító okait meríti és amelyben elhelyezkedni törekszik. És erős küzdelmet kell viv-

nia, hogy magának és igényeinek helyet kaphasson e világban s egyéniségének érvényt szerezhessen. Hiszen mindenki meg akar maradni e világban, szerepkört akar, gyarapodni, erősödni kíván, mert ez által hatalomhoz jut, aminek segítségével elérheti vágyait, előbbre mehet, fejlődhetik, valakivé lehet e világ forogtatagában, szóval kielégítheti ambícióját... Ime, hogy bontakozik ki előttünk a világnak egyetemes törvénye: az egyén érvényesülése!

Azok, akik nagyon is tévesen a társadalomban csakis a vagyon és vagyontalanság harcát látják, azt állítják, hogy az egyén érvényesüléséért folytatott küzdelemben legerősebb fegyver a hazugság, vagyis ugyanaz, amit az állatvilágban mimikriának neveznek. Ennek lényege abban áll, hogy a gyöngye az erős erejét utánozza, az erősebbnek bizonyos tulajdonságait színeli s idegen tulajdonságok, hasznos színek, alakok magára öltésével, egy szóval alakoskodással elkenődzi a maga gyöngéit. Így az ember is, ha kell, alázatosnak, ha kell erősnek, ha kell tehetségesnek, sőt még jellemesnek is tünteti fel magát, csak hogy megélhessen és érvényesülni tudjon.

Azok a pesszimisták, akik így gondolkodnak, arra a következtetésre jutnak azután, hogy az ember élete nem egyéb a végnélküli bujkálásnál, alakoskodásnál, hazugság és hamisságok láncolatánál, mert szerintük az egyén társadalmi érvényesülésének titka: mentől több ravaszság, élelmesség, meghunyászkodás és tetetés. Aki ezt nem tudja, az alul marad és eltiportatik az erősebbek által, vagyis azok részéről, akik az említett fegyvereknek birtokában vannak és azokat ügyesen kezelik. És az így gondolkodók aztán arra a végső következtetésre jutnak, hogy egész társadalmi életünk a hazugságon alapul, jogrendünk csak fikció és nem

egyéb, mint a társadalmi szabályoknak — ezeknek a nagy hazugságoknak — kodifikálása. Ennek keretében pedig a hatalmasok elnyomják a hatalomnélkülieket és az erősek és hatalmasok — akiknek moralját Nitzsche az úri lelkek moráljának mondja, — lelketlenek, kegyetlenek, ragadozók, erőszakosak. Viszont az elnyomottak, szegények, gyengék, akiket Nitzsche »szolgalelkeknek« nevez, ezek azok, akiknek a társadalomban jogaik nincsenek, csak kötelességeik.

Ugy-e milyen szomorú képe volna ez a társadalomnak, — tegyük hozzá — ha igaz volna. Hát csakugyan ez volna az ember és ilyen lenne az emberi társadalom? Csak önző, saját magára tekintő, mással nem törődő, kiméretlen, lelketlen vadállat volna az ember és általa ilyené vált volna az egész társadalom?

Nem és százszor nem! E felfogásban hiba van, az egyoldalúság nagy hibája. De ne csodálkozzunk rajta, hiszen a dialektikusnak a világ csak egy fogalom, eine »Begriffspilerei« éppen úgy, miként a művésznek talán egy kép, avagy csak egy álom az ábrándozónak. Csak a kutató, a tudós az, aki annak látja és nézi, ami csakugyan e világ: egy nagy élő valóságnak!

És ebben a nagy valóságban másként festenek az emberek. A most folyó háború erre is fényes bizonyítékot nyújt. Nézzük csak!

Amikor elhangzott az országban a mozgósítási parancs s a legtávolabbi kunyhó lakóinak is hírül adatott, ime tünődés, gondolkodás s a legkisebb vonakodás nélkül minden ember félredobta a maga egyéni érdekeit, önzését és késedelem nélkül sietett a katonai hívó szónak eleget tenni. Hát jól van, de ez

még csak kötelességteljesítés — mondhatják Önök. Ámde az a rendkívüli lelkesedés, az a hazafiasság, az az izzó harci készség, amellyel katonáink a harc-térre mentek, az a vakmerőséggel párosuló csodálatos vitézség, az a szívós kitartás, melylyel katonáink Hazánkat védelmezik, ez a kötelességnek oly meg-nemesülése, amelyet csak a háborúnak köszönhetünk. Mert a háború vál'otta ki, az önzőnek, rossznak el-keresztelt egyes emberekből, a házi tűzhely, a haza és nemzet iránti azt az igazi rajongást, azt a felma-gasztosult szeretetet, amely az egyéni önzést a leg-becsületesebb és a legteljesebb önfeláldozássá változ-tatta. És a háború tett minden egyes embert hőssé, akinek talán megreszket a szive a halál pillanatá-ban, de sohasem a halál órájában.

Lám, az önző, gonosz ember levetette a téve-sen okoskodók által rája erőszakolt ravaszság, két-szinűség, önző számítás, egyszóval alakoskodás álarcát, hogy megmutassa a maga Istennek tetsző igazi énjét: a derék katonát, a jó embert, a becsületes hazafit.

Hát a háborúnak köszönhető ezt a nagy értéket is könyveljük el!

És azután igen tisztelt Hölgyeim és Uraim! vaj-jon mit csinált a háború az annyira szörnyetegnek álli-tott emberből, különösen a férfiből odakint a csata-téren? Hát embert a szó legnemesebb, a szó bibliai értelmében. Embert, aki bátor, merész, halálraszánt, amíg ellenségének fegyvert lát kezében, de mihelyt ártalmatlanná tette, vele szemben gyöngéd, könyörü-letes és gondoskodó, mert az ellenségben is feleba-rátot lát. Ime a háború, melyben ezrével pusztulnak az emberek és patakka! omlik a vér, hogyan válósítja meg a gyarló emberben Krisztus valódi nagyságát:

az irgalmat és emberszeretetet. Ime a gyakorlati kereszténység, fájdalommal, szenvedéssel, vérrel megteremtve és megszentelve!

Hát ez ne volna érték az emberiségre nézve?

És vajon mit tett az itthon maradt társadalom, a háborúnak békés munkára mozgósított ez a sok milliónyi katonája? Vajon ma is a közömbösség, a másokkal nemtörődés, a szenvedők és a nyomor iránti érzéketlenség, a dobzódás, a cifrázkodás, a hivatkozás és a fényezés járja?

Oh, bizonyára nem! Krisztus tanításai itt is bőséges gyümölcsöket termettek. Az irgalmasság feltörte a milliónyi ember szívének kéregtalaját és minden jóra, nemesre, minden erényre fogékonyá tette a lelkeket. És miáltal a világtörténelem óramutatója immár nem törvényszerűen, de szakadozott ugrások közepette csatától csatáig méri az időt, számlálja a perceket, megrögzíti a világeseményeket, az alatt az itthon maradt ember lázas mohósággal ragad meg minden pillanatot a munkára, az erők megtartására, új erők teremtésére és a szenvedések csillapítására. Egykor azt mondták, hogy az emberiség nagy, csak az emberek kicsinyek. Ma megfordítva áll a tétel, mert hihetetlenül megnőtt, megnemesült az ember... talán csak azért, hogy majd még nagyobbá tegye az emberiséget...

És az történt azután, hogy ennek az itthonmaradt békés társadalomnak irányító morálja lett: minél kevesebb legyen a beszéd és minél több a tett. Mindenkinék vérebe ment, hogy az erényt nemcsak ismerni, de akarni is kell. Köztudattá vált, hogy embertársainkat szeretni és irántuk keresztényi jóakarattal lenni a legkiválóbb emberi tulajdonságok közé tartozik. Mindennapi kenyeré lett a könyörületesség és az emberi

boldogság netovábbja: másoknak, különösen a szenvedőknek örömet okozni...

Száz- és százezrei maradtak itthon az apjuk után siró, utánuk esdeklő, érettük imádkozó, szenvedő kicsinyeknek és a férjüket, fiukat, vagy testvérüket sirató asszonyoknak. És akkor jött a társadalom a maga jó szívével, a maga nemes érzésével és az emberek abban keresték gyönyönységüket, hogyha felszárihatták a siró gyermekek és nők könnyeit, hogyha segíthettek a nélkülözéseken, hogyha gyöngédséggel pótolhatták a miessze távozott családfő munkáskezét és talán szívének áldásos melegét is. Az emberi ész és szív versenyre keltek a találékonytságban, hogy miként lehessen minél több és minél nagyobb jót cselekedni.

És akik mind' ebben elül jártak s akiknek a jótétevé minden nap a legelső és legutolsó gondolatjuk, azok az asszonyok, a nők, a kikiről méltán mondja a költő:

Mein bestes, — schwur einst Frau Natur, —
Im Weibe mögt ihr's schauen!
Mit Lehrlingshand schuf ich den Mann,
Mit Meisterhand — die Frauen!

Nem birja azt ecsetelni az én gyöngé szavam, amit a magyar társadalom derék asszonyai, női e nehéz napok alatt a nemzet küzdelmében segítettek! Az ők nemes szívök megérzi, hogy hol, mikor és miben kell segíteni s a hol a férfi még gondolkodnék, töprengene, ők a szerető szív csodás ösztönével már megtalálták és alkalmazták is a segítésnek módját és eszközeit.

Az a sohasem pihenő öt kis kötötű az ők áldott munkáskezökben szimbolumává lett annak az aggódo, gyöngéd, előrelátó gondosságnak, melylyel a magyar

női társadalom az idő viszontagságaival is küzdő derék katonáinkat megvédelmezni, megóvni törekszik.

A harctéren megsebesült szegény szenvedő katonáinkat is ők veszik odaadó, önfeláldozó, szeretettel teljes gondozással körül; ők ápolják megmérhetetlen türelemmel, biztatják, bátorítják őket s megosztva velük a fájdalom panaszszavát, lelküknek enyhülést; vigasztalást ők nyújtanak. S e jóságos ápolónők szívéen keresztül a szegény szenvedő Istenéhez közeledik s tőle nyer erőt a gyötrelmes kínok elviselésére s megkönnyebbülést a fájdalemak között.

Igy lesznek az emberiségnek győzedelmes apostolai a nők, győzelmük által vallásos hitet és reményt fakasztva a szenvedők szívében.

Valjon lehet-e ennél nagyobb emberi jótétemény?!

És azután ez a női lélek, amely mindig azt kutatja, azt keresi, ahol naposabb az út és virágosabb a mező, dacolva ezer veszélytel és bajjal, még a harctérre is elviszi a maga könyörületos jó szívet s ott is ápol és ott is segít; a szeretetnek csak nemrég lefolyt nagy ünnepén pedig ők varázsolták meleggé és bensőségessé a közel és a távolban levő katonáink s árván itthon maradt gyermekeik karácsonyát, amidőn gondoskodtak, hogy a karácsonyi szeretet isteni szikrájából milliók gyujthassanak világosságot.

Igen tisztelt Hölgyeim és Uraim! Avagy talán arról beszéljek, hogy e háború nyomán egyszerre mily mértékben terjedt el egész hazánkban a józan takarékoság, amely óriási erőt és kitartást jelent a háború sikere érdekében; avagy arról szóljak, hogy az itthonmaradottak mily becsületes törekvéssel igyekeznek elvégezni a távollevők munkáját s ezáltal a nemzeti élet rendes folyását biztosítani; vagy pedig... de hiszen így folytathatnám a végletekig s munkám ak-

kor sem volna tökéletes, mert azt, amit a mai háborús viszonyok között a társadalomnak millió és milliónyi embere, férfi és nő nemzetünknek nyujt, azt hirtelenében megbecsülni, értékben megmérni, számokban kifejezni nem, — csak meglátni, szivünkkel megérezni, megsejteni és hálásan megköszönni lehet. Am az bizonyos, hogy a háború a társadalomból is egy simitással eltüntette mindazokat a jelenségeket, amiket ennek hibájául szoktunk felróni; s ma egész társadalmunk a nemzeti küzdelemnek tette szólított szerege, mindenki cselekvésre, áldozatra kész, amely törekvésben nemes versenyre kél nagy és kicsiny, erős és gyöngye, férfi, nő és gyermek egyaránt.

Ime, megint valami, amit ebben a formában a háborúnak köszönhetünk!

Hát lássuk meg ezeket igen tisztelt Hölggeim és Uraim! És hogy megláthassuk, ha a háboruról van szó, ne legyünk kicsinyhitűek, ne nézzük annak csupán történeti összefüggését, pillanatnyi jó vagy rossz eseményeit, fájdalmait, borzalmait, szóval az eseményeknek csupán időbeli egymásutánját, hanem keressük a közöttük és bennük rejlő kozmikus vonatkozásokat és az ezeknek mélyében fekvő, nyomában járó egyetemes, kozmikus és ethikus hatásokat. Akkor aztán meg fogjuk érteni, hogy a háború miért a természet legnagyobb kiegyenlítési és evolucionális művelete, a melyben mi, az egyesek sokat szenvedhetünk, súlyos és egyénileg pótolhatatlan csapásokat. Érhet bennünket megrázó, lesújtó veszteség, melynek súlya alatt lelkünk összeroppan, szivünk a kínok s gyötrelmek martaléka lesz; de ime a nemzet, a társadalom, máris nyertek nagy értékeket, melyek a jövőben még drágább gyümölcsöket fognak majd teremni. Hiszen az emberi kulturának, a krisztusi nagyságnak a háború

által most új életre keltett alapjai: az irgalom és emberszeretet örökkön égő mécsei az emberiségnek! Népek, fajok százai, az élőknek milliárdjai tűntek már el az emberiség életpályáján; eszmék születtek, porba hulltak, Cézárok vagy demagógok lángra gyújtottak világokat: de e lángok kialudtak s helyökbe újak léptek... Minden elmúlt, minden megváltozhatott, de ez a kettő: az irgalom és emberszeretet győzedelmeskedett a mulandóság felett: ez volt és lesz az az érték, amely mindenkor jónak marad; érték, amelynél drágábbat, jobbat, tökéletesebbet a világ nem tudhat nyújtani. Ezeket váltotta ki a háború a mai új alakjukban, tette őket általános emberi erényekké s megnevesítvén ezáltal a mai társadalmat, rávezette azt a jobb jövő útjára.

Az a hatalmas nemzeti energia és erőkéftés pedig, amely nemzetünk minden polgárát egy becsületos, igazságos nemzeti ügynek hőségévé avatta, hiszem, hogy meg fogja tisztítani a kicsinyességektől nemzetünk közéletét és szintén egy jobb jövőndőt fog számára teremteni!... Bizom nemzetünk hivatásában s hiszem, hogy e harcból nemzetünk dicsőségesen és megerősödve, mintegy ujrászületve fog kikerülni; és remélem, hogy amilyen egymást megértők, becsületosak és igazak tudunk lenni a háborús izgalmak közepette, ugyanolyanok tudunk majd lenni a sebek gyógyításában s a nemzetünkre váró nagy alkotó munkában az eljövendő s áldásos és állandó békében is! Mert ezzel tartozunk azoknak a halottaknak, akik éretünk, nemzetünkért most ott pihennek, kinnt a csatatéren... És most meleg szobánkból, csöndes, békés körünkből küldjünk egy futó gondolatot, egy szívből fakadó meleg üdvözlést azokhoz, akikért itt e helyen a Vörös-Kereszt Egylet hívására ma össze-

gyültünk, küldjünk egy őszinte szíves üdvözetet azoknak, akikért mindnyájunk szíve dobog, mindnyájunk lelke imát rebeg: a csatatéren küzdő, vagy megsebesülten szenvedő derék katonáinknak, akiket Isten segítsen, Isten oltalmazzon!...
